

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

14. mai 2024*

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv 2013/48/EL – Õigus kaitsjale kriminaalmenetluses – Artikli 3 lõike 6 punkt b – Ajutine erand õigusest kaitsjale erandjuhtudel – Artikkel 9 – Kaitsja kohalolekust või abist loobumine – Tingimused – Artikli 12 lõige 2 – Kaitseõiguste ja õiglase menetluse tagamine – Tõendite lubatavus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47 – Kirjaoskamatu kahtlustatava kirjalik loobumine õigusest kaitsjale – Selgituse puudumine sellest õigusest loobumise võimalike tagajärgede kohta – Tagajärjed hilisematele uurimistoimingutele – Otsus sobiva tõkendi kohta – Selliste tõendite hindamine, mis on saadud õigust kaitsjale rikkudes

Kohtuasjas C-15/24 PPU [Stachev]ⁱ,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sofiyski rayoneni sadi (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria) 11. jaanuari 2024. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 11. jaanuaril 2024, kriminaalmenetluses järgmise isiku suhtes:

CH,

menetluses osales:

Sofiyska rayonna prokuratura,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president A. Arabadjiev, kohtunikud T. von Danwitz, P. G. Xuereb, A. Kumin (ettekandja) ja I. Ziemele,

kohtujurist: A. M. Collins,

kohtusekretär: ametnik R. Stefanova-Kamisheva,

arvestades kirjalikku menetlust ja 11. märtsi 2024. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- CH, esindaja: *advokat* I. R. Stoyanov,
- Euroopa Komisjon, esindajad: J. Vondung ja I. Zaloguin,

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

ⁱ Käesoleval kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetluspoole tegelikule nimele.

olles 11. aprilli 2024. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT 2013, L 294, lk 1), artikli 3 lõike 6 punkti b, artikli 9 lõike 1 punktide a ja b ning artikli 12 lõike 2 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 47 esimese ja teise lõigu tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud kriminaalmenetluses, mida alustati Bulgaaria kodaniku CH suhtes, kellele heidetakse ette kahe röövimise toimepanemist.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 2013/48 põhjendused 39, 40 ja 50–53 on sõnastatud järgmiselt:
„(39) Kahtlustataval või süüdistataval isikul peaks olema võimalik loobuda käesoleva direktiivi alusel antud õigusest, tingimusel et talle on antud teavet asjaomase õiguse sisust ja õigusest loobumise võimalikest tagajärgedest. Teabe andmisel tuleks arvesse võtta kahtlustatava või süüdistatava isikuga seotud konkreetseid tegureid, sealhulgas vanust ning vaimset ja füüsilist seisundit.
(40) Loobumist ja selle asjaolusid käsitlev teave tuleks dokumenteerida, kasutades asjaomase liikmesriigi õiguse kohast dokumenteerimiskorda. [...]
[...]
(50) Liikmesriigid peaksid tagama, et kahtlustatava või süüdistatava isiku antud ütluste või selliste tõendite hindamisel, mille saamisel rikuti tema õigust kaitsjale, või juhtudel, kui sellest õigusest erandi tegemine oli käesoleva direktiivi kohaselt lubatud, austatakse kaitseõigusi ja menetluse õiglust; sellega seoses tuleks arvesse võtta Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikat, mille kohaselt on kaitse õigusi põhimõtteliselt pöördumatult rikutud, kui ilma kaitsja kasutamisetähtaajal antud inkrimineerivaid ütlusi kasutatakse süüdimõistmiseks. See ei tohiks piirata ütluste kasutamist muul siseriikliku õigusega lubatud eesmärgil, näiteks selleks, et teha kiireloomulisi uurimistoiminguid, et hoida ära muude kuritegude toimepanemist või tõsisemaid negatiivseid tagajärgi teistele isikutele, või seoses kiireloomulise vajadusega vältida märkimisväärse kahju tekitamist kriminaalmenetlusele, kui kaitsja kasutamine või uurimisega viivitamine kahjustaks pöördumatult raske kuriteo käimasolevat uurimist. Samuti ei tohiks see piirata tõendite lubatavust puudutavate siseriiklike eeskirjade või süsteemide kohaldamist ega

takistada liikmesriikidel kasutamast süsteemi, kus kõik olemasolevad tõendid võidakse saada kohtus või kohtuniku ees enne selliste tõendite lubatavuse eraldi või eelnevat hindamist.

- (51) Õiglase kohtumõistmise aluseks on kohustus hoolitseda kahtlustatavate või süüdistatavate isikute eest, kes on potentsiaalselt ebasoodsas olukorras. Seetõttu peaksid prokuratuur, õiguskaitseasutused ja õigusasutused hõlbustama selliste isikute käesolevas direktiivis sätestatud õiguste tõhusat kasutamist, näiteks võttes arvesse võimalikku haavatavust, mis mõjutab nende võimet kasutada õigust kaitsjale, ja lasta vabaduse võtmisest teavitada kolmandat isikut, ning võttes asjakohaseid meetmeid kõnealuste õiguste tagamiseks.
- (52) Käesolev direktiiv on kooskõlas hartas tunnustatud põhiõiguste ja põhimõtetega, nagu piinamise ja ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu, õigus isikupuutumatusel, lapse õigused, puudega inimeste integreerimine ühiskonda, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ning süütuse presumptsioon ja kaitseõigus. Käesolevat direktiivi tuleks rakendada nende õiguste ja põhimõtete kohaselt.
- (53) Liikmesriigid peaksid tagama, et käesoleva direktiivi sätteid, kui need vastavad [Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse] konventsiooniga tagatud õigustele, rakendatakse kooskõlas nimetatud konventsiooni sätetega, nagu neid on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikas.“

4 Direktiivi artiklis 1 „Reguleerimise“ on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse miinimumeeskirjad, mis käsitlevad kriminaalmenetluse raames kahtlustatava või süüdistatava isiku [...] õigust kaitsjale[...]“.

5 Direktiivi artiklis 2 „Reguleerimisala“ on ette nähtud:

„1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatava või süüdistatava isiku suhtes alates sellest ajast, kui liikmesriigi pädevad asutused on sellele isikule ametliku teate saatmisega või muul moel teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises, olenemata sellest, kas talt on võetud vabadus. Direktiivi kohaldatakse kuni menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse selle küsimuse lõplikku otsustamist, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on süüteo toime pannud, sealhulgas asjakohasel juhul süüdimõistmist ja edasikaebuse lahendamist.

[...]

4. [...]

Kriminaalmenetluse etapist olenemata kohaldatakse käesolevat direktiivi alati täielikult juhul, kui kahtlustatavalt või süüdistatavalt isikult on võetud vabadus.“

6 Direktiivi 2013/48 artikkel 3 „Õigus kaitsjale kriminaalmenetluses“ on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval isikul on õigus kasutada kaitsjat nii pika aja jooksul ja sellisel viisil, mis annab asjaomasele isikule võimaluse kasutada oma kaitseõigust otstarbekalt ja tõhusalt.

2. Kahtlustatavale või süüdistatavale isikule antakse põhjendamatu viivitusega võimalus kasutada kaitsjat. Igal juhul saab kahtlustatav või süüdistatav isik võimaluse kasutada kaitsjat alates järgmisest hetkest, olenevalt sellest, milline neist on varasem:

a) enne nende küsitlemist politseis või muus õiguskaitse- või õigusasutuses;

[...]

c) põhjendamatu viivitusega pärast vabaduse võtmise hetke;

[...]

3. Õigus kaitsjale hõlmab järgmist:

a) liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval või süüdistataval isikul on õigus suhelda ja kohtuda privaatsest teda esindava kaitsjaga, sealhulgas enne küsitlemist politseis või muus õiguskaitse- või õigusasutuses;

b) liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval või süüdistataval isikul on õigus sellele, et tema kaitsja viibib küsitlemise juures ja osaleb selles tõhusalt. [...]

c) liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval või süüdistataval isikul on õigus vähemalt sellele, et tema kaitsja viibiks järgmiste uurimis- või tõendite kogumise toimingute juures, kui need toimingud on sätestatud siseriiklikes õigusaktides ja kui kahtlustatav või süüdistatav isik peab asjaomase toimingu juures olema või tal on lubatud seal olla:

- i) äratundmiseks esitamised;
- ii) vastastamised;
- iii) uurimiseksperimendid.

[...]

6. Liikmesriigid võivad erandjuhtudel ja üksnes kohtueelses etapis teha lõikes 3 sätestatud õiguste kohaldamisest ajutise erandi sellises ulatuses, mis on juhtumi konkreetsetest asjaoludest tulenevalt põhjendatud ühe või enama järgmise mõjuva põhjusega:

a) kiireloomuline vajadus hoida ära tõsiseid negatiivseid tagajärgi inimese elule, vabadusele või füüsilisele puutumatusele;

b) uurimisasutuste viivitamatu tegutsemine on hädavajalik selleks, et vältida märkimisväärse kahju tekitamist kriminaalmenetlusele.“

7. Direktiivi artiklis 9 „Loobumine“ on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks siseriikliku õiguse kohaldamist, mille kohaselt on kaitsja kohalolek või abi kohustuslik, tagavad liikmesriigid loobumise korral artiklites 3 ja 10 osutatud õigusest, et:

a) kahtlustatavale või süüdistatavale isikule on antud lihtsas ja arusaadavas sõnastuses suuliselt või kirjalikult selget ja piisavat teavet asjaomase õiguse sisust ning sellest loobumise võimalikest tagajärgedest ning

b) loobumine on olnud vabatahtlik ja ühemõtteline.

2. Loobumist, mille võib teha kirjalikult või suuliselt, ning samuti loobumise asjaolusid käsitlev teave dokumenteeritakse, kasutades asjaomase liikmesriigi õiguse kohast dokumenteerimiskorda.

3. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatav või süüdistatav isik võib loobumisotsuse tühistada igal ajal kriminaalmenetluse käigus ning et kahtlustatavat või süüdistatavat isikut teavitatakse sellest võimalusest. Tühistamine jõustub alates tühistamise otsuse tegemise hetkest.“

8 Direktiivi artikli 12 „Õiguskaitsevahendid“ lõikes 2 on sätestatud:

„Ilma et see piiraks tõendite lubatavust käsitlevate siseriiklike eeskirjade ja süsteemide kohaldamist, tagavad liikmesriigid, et kriminaalmenetluse raames kahtlustatava või süüdistatava isiku antud selliste ütluste või tõendite hindamisel, mille saamisel rikuti tema õigust kaitsjale, või juhtudel, kui sellest õigusest erandi tegemine oli lubatud vastavalt artikli 3 lõikele 6, austatakse kaitseõigust ja menetluse õiglust.“

9 Direktiivi 2013/48 artiklis 13 „Haavatavad isikud“ on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi kohaldamisel võetakse arvesse haavatavate kahtlustatavate ja haavatavate süüdistatavate isikute erivajadusi.“

Bulgaaria õigus

Bulgaaria põhiseadus

10 Bulgaaria Vabariigi põhiseaduse (Konstitutsia na Republika Bulgaria; edaspidi „Bulgaaria põhiseadus“) artikli 30 lõikes 4 on sätestatud:

„Igaühel on õigus kaitsjale alates tema kinnipidamisest või uurimisele allutamist.“

Seadus siseministeeriumi kohta

11 Seaduse siseministeeriumi kohta (Zakon za ministerstvoto na vatreshnite raboti, DV nr 53, 27.6.2014) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis on artiklis 72 sätestatud:

„(1) Politsei võib kinni pidada isiku:

1. kelle kohta on tõendeid, mis viitavad sellele, et ta on kuriteo toime pannud;

[...]

(5) Alates kinnipidamise hetkest on isikul õigus kaitsjale, teda teavitatakse ka õigusest kaitsjast loobuda ja loobumise tagajärgedest ning kui kinnipidamise aluseks on lõike 1 punkt 1, siis ka õigusest keelduda ütluste andmisest.“

12 Seaduse artiklis 74 on sätestatud:

„(1) Artikli 72 lõikes 1 osutatud isikute suhtes tehakse kirjalik kinnipidamismäärus, mille kohaselt tuleb isik kinni pidada.

(2) Lõikes 1 osutatud kinnipidamismääruses märgitakse:

1. kinnipidamismääruse teinud politseiametniku nimi, ametinimetus ja töökoht;
  2. kinnipidamise faktilised ja õiguslikud alused;
  3. kinni peetud isiku isikuandmed;
  4. kinnipidamise kuupäev ja kellaaeg;
  5. artiklis 73 viidatud isiku õiguste piiramine;
  6. selle isiku õigus:
    - a) vaidlustada kinnipidamise õiguspärasus kohtus;
    - b) kaitsja abile alates kinnipidamise hetkest;
- [...]

(3) Kinni peetud isik täidab avalduse, milles ta kinnitab, et teda on teavitatud tema õigustest ja et ta kavatses kasutada – või mitte kasutada – talle lõike 2 punkti 6 alapunktidega b–f tagatud õigusi. Kinnipidamismääruse allkirjastavad politseiametnik ja kinni peetud isik.

(4) Kui kinni peetud isik keeldub kinnipidamismäärust allkirjastamast või kui ta ei ole võimeline seda tegema, kinnitab seda tunnistaja oma allkirjaga.“

NPK

13 Kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazatelno-protsesualen kodeks, DV nr 86, 28.10.2005) põhikohtuasja asjaoludele kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „NPK“) on artiklis 94 ette nähtud:

„(1) „Kaitsja osalemine kriminaalmenetluses on kohustuslik, kui:

[...]

6. [...] kahtlustatav on vahi all“.

14 NPK artikli 96 lõikes 1 on sätestatud:

„Kahtlustatav võib menetluse mis tahes etapis – välja arvatud artikli 94 lõike 1 punktides 1–3 ja 6 nimetatud juhtudel – kaitsjast loobuda. Isikut teavitatakse kaitsjast loobumise tagajärgedest.“

15 NPK artikkel 97 on sõnastatud järgmiselt:

„(1) Kaitsja võib osaleda kriminaalmenetluses alates hetkest, mil isik kinni peetakse või talle kahtlustus esitatakse.

(2) Kohtueelset menetlust läbi viiv asutus peab teavitama kahtlustatavat tema õigusest kaitsjale ja andma talle võimaluse võtta kaitsjaga viivitamatult ühendust. Enne nende kohustuste täitmist ei või asutus teha kahtlustatava osavõtul uurimis- ega muid menetlustoiminguid.“

16 NPK artiklis 248 on ette nähtud:

„(1) Eelistungil käsitletakse järgmisi küsimusi:

[...]

3. kas kohtueelses menetluses on esinenud oluliste menetlusnormide parandatavaid rikkumisi, mis on piiranud kahtlustatava, kannatanu või tema õigusjärglaste menetlusõigusi;

[...]

5. asja arutamine kinnisel istungil, kohtuniku või reservkohtuniku ametisse nimetamine, kaitsja, eksperdi, tõlgi ja viipekeele tõlgi määramine ning menetlustoimingute tegemine delegeerimise teel;

6. võetud menetluslikud sunnimeetmed;

7. taotlused uute tõendite kogumiseks;

8. kohtuistungil määramine ja sellele kutsutavate isikute kindlaksmääramine.“

17 NPK artikli 270 lõikes 1 on sätestatud:

„Tõkendi muutmise küsimuse võib tõstatada kohtumenetluse mis tahes hetkel. Uue taotluse tõkendi muutmiseks saab samas astmes esitada ainult juhul, kui asjaolud on muutunud.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

18 Bulgaaria politsei pidas CH 16. detsembril 2022 kinni, et uurida tema võimalikku seotust ühe röövimisega. Samal päeval allkirjastas CH kirjaliku avalduse, et ta ei soovi, et teda kaitseks tema valitud ja tema kulul tegutsev kaitsja või määratud kaitsja.

19 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu andmetel ei ole CH-le, kes ei ole saanud põhiharidust ega valda bulgaaria kirjakeelt, kaitsjast loobumise tagajärgi siiski selgitatud. Lisaks kehtis avalduse suhtes nõue, et juhul, kui kinni peetud isik on kirjaoskamatu või ei suuda seda avaldust ise täita, peab selle täitma politseiametnik, kusjuures selle isiku tahteavaldused peavad olema esitatud tunnistaja juuresolekul, kes kinnitab nende autentsust oma allkirjaga. Käesoleval juhul ei ole sellel avaldusel aga ei politseiametniku ega tunnistaja allkirja.

20 Vahetult pärast kinnipidamist, kui politseiametnik ta tunnistajana üle kuulas, tunnistas CH, et ta osales röövimise toimepanemises. Eelotsusetaotluse kohaselt teavitati CH-d tööpoolest tema õigustest, et ta ei ole kohustatud kuriteo toimepanemist omaks võtma ja et ta võib keelduda ütluste andmisest. See ülekuulamine toimus siiski ilma kaitsja juuresolekuta. Samuti nähtub kaitsja puudumine protokollidest, millesse on märgitud muud uurimistoimingud, mis tehti 16. ja 17. detsembril 2022, nagu uurimiskõrvaldused, läbiotsimine CH elukohas, kaks kahtlustatavate tuvastamise toimingut ja CH läbiotsimine. Nende uurimistoimingute käigus koguti tõendeid.

- 21 Prokuratuur tegi 17. detsembril 2022 määruse alustada CH suhtes kriminaalmenetlust röövimise asjaoludel. Seetõttu määrati samal päeval CH-le omal algatusel kaitsjaks üks Sofia (Bulgaaria) advokatuuri liige. Lisaks tehti süüdistus CH-le ja tema kaitsjale teatavaks.
- 22 Seejärel rahuldab Sofiyski rayoneni sad (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria), kes on käesoleval juhul eelotsusetaotluse esitanud kohus, 19. detsembri 2022. aasta määrusega prokuratuuri taotluse CH vahistamiseks.
- 23 See kohus jättis 13. juuni 2023. aasta määrusega rahuldamata CH taotluse selle tõkendi muutmiseks.
- 24 Prokuratuur tegi 26. juulil 2023 määruse, et alustada CH suhtes kriminaalmenetlust seoses veel ühe röövimisega.
- 25 Kui CH oli hiljem esitanud taotluse, et analüüsitaks, kas tõkend on sobiv, otsustas Sofiyski rayoneni sad (Sofia rajoonikohus) 18. augusti 2023. aasta määrusega kohaldada leebemat tõkendit, nimelt CH kohustust käia korrapäraselt allkirja andmas registris, mida peab tema elukohajärgne politseiasutus.
- 26 Nimetatud kohus leidis sellega seoses, et CH õigus kaitsjale, mis on ette nähtud Bulgaaria põhiseaduse artikli 30 lõikega 4, tekkis tema vahistamise ajal. Õiguskaitseorganid ei ole aga taganud selle õiguse kasutamist. Vaatamata avaldusele, mille CH pärast tema kinnipidamist täitis, on võimatu vaieldamatult järeldada, et CH tegi vabatahtliku ja teadliku valiku. Neil asjaoludel ei saa CH kriminaalvastutuse hindamisel kasutada ühtegi uurimistoimingut, mis on tehtud pärast CH kinnipidamist ja enne talle kahtlustuse esitamist.
- 27 Sofiyski gradski sad (Sofia linnakohus, Bulgaaria) tühistas 7. septembri 2023. aasta määrusega Sofiyski rayoneni sadi (Sofia rajoonikohus) 18. augusti 2023. aasta määruse ja jättis CH suhtes tõkendina kohaldatud vahistuse muutmata.
- 28 Eelotsusetaotluse esitanud kohus lahendas 2. oktoobril 2023 taas tõkendi küsimust ja muutis selle CH kohustuseks käia korrapäraselt allkirja andmas registris, mida peab tema elukohajärgne politseiasutus. Prokuratuuri esitatud kaebuse menetlemisel tühistas Sofiyski gradski sad (Sofia linnakohus) 7. novembri 2023. aasta määrusega 2. oktoobril 2023 võetud meetme ja jättis CH suhtes kohaldatud tõkendi muutmata.
- 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et tema menetluses oleva kohtuasja esemeks on uurida CH võimalikku osalemist kuriteos, mille eest ta kriminaalvastutusele võeti, ning et ta peab oma lõplikus otsuses otsustama, kas CH on süüdi või mitte.
- 30 Sellega seoses tuleb kontrollida, kas käesoleval juhul tagasid eeluurimismenetluse eest vastutavad asutused CH-le õiguse kaitsjale tema kinnipidamisel ja enne talle kahtlustuse esitamist. Kuna see õigus tuleneb direktiivist 2013/48, viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus esimesena selle direktiivi artikli 12 lõikele 2, millest nähtub, et kriminaalmenetluses tuleb kahtlustatava või süüdistatava antud selliste ütluste või tõendite hindamisel, mille saamisel on rikitud tema õigust kaitsjale, austada kaitseõigusi ja menetluse õiglust.

- 31 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul on see säte kohaldatav mitte ainult lõpliku otsuse tegemisel süüdistatava süü kohta, vaid ka selle isiku suhtes kohaldatava tõkendi kindlaksmääramisel. Sofiyski gradski sad (Sofia linnakohus) välistas oma 7. septembri 2023. aasta määruses võimaluse, et eelotsusetaotluse esitanud kohus hindaks, kas käesoleval juhul on tõendid saadud CH õigust kaitsjale rikkudes.
- 32 Neil asjaoludel tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul kõigepealt küsimus, kas direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikega 2 on kooskõlas riigisisesed õigusnormid ja kohtupraktika, mille kohaselt ei ole kohtul, kes uurib, mil määral on süüdistatav seotud talle etteheidetava kuriteoga, et kohaldada sobivat tõkendit või seda täita, võimalust hinnata, kas tõendid on kogutud, rikkudes selle süüdistatava õigust kaitsjale.
- 33 Seejärel küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus Sofiyski gradski sadi (Sofia linnakohus) seisukoha põhjendatuse kontrollimiseks, kas kaitseõiguste tagamise ja õiglase menetluse nõue direktiivi 2013/48 artikli 12 lõike 2 tähenduses on täidetud, kui kohus, kes hindab tõkendi sobivuse küsimust, kasutab oma sisemise veendumuse kujundamisel tõendeid, mis on saadud selles direktiivis ette nähtud nõudeid rikkudes.
- 34 Lõpuks, mis puudutab taas Sofiyski gradski sadi (Sofia linnakohus) 7. septembri 2023. aasta määrust, siis lisab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kuna talle heidetakse selles kohtumääruses ette objektiivsuse puudumist, siis tekib küsimus, kas asjaolu, et kohus, kes analüüsib küsimust, kas tõkend on sobiv, jättis kõrvale tõendid, mis on saadud direktiivi 2013/48 rikkudes, hoolimata kõrgema astme kohtu antud vastupidistest juhistest, avaldab kahjulikku mõju õiglase kohtuliku arutamise nõuetele ja tekitab kahtlusi selle kohtu erapooletuses.
- 35 Teisena selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Sofiyski gradski sad (Sofia linnakohus) leidis oma 7. novembri 2023. aasta määruses, et käesoleva juhtumi konkreetseid asjaolusid arvestades on kohaldatav direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 6 punkt b, mis näeb ette võimaluse teha erandjuhtudel ajutine erand õigusest kaitsjale. Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab aga, et tema hinnangul ei ole seda sätet Bulgaaria õiguses sõnaselgelt rakendatud seetõttu, et see on ilmselgelt vastuolus Bulgaaria põhiseaduse artikli 30 lõikega 4, milles on ette nähtud, et õigus kaitsjale tekib alates hetkest, mil isik vahi alla võetakse või talle kahtlustus esitatakse. Seega tekib küsimus, kas artikli 3 lõike 6 punktil b on vahetu õigusmõju.
- 36 Kolmandana märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Sofiyski gradski sad (Sofia linnakohus) märkis oma 7. septembri 2023. aasta määruses, et isegi kui CH-I ei saanud tema kinnipidamise ajal kasutada kaitsja abi, ei näi teod, mis on toime pandud kas tema osalusel või ilma, kuni talle kahtlustuse esitamiseni õigusvastased ega kaota oma tõenduslikku väärtust. Selles kontekstis soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas direktiivi 2013/48 artikli 9 lõike 1 punktides a ja b koostoimes selle direktiivi põhjendusega 39 ette nähtud tagatisi on järgitud juhul, kui kirjaoskamatu kahtlustatav loobub kirjalikult õigusest kaitsjale, kui talle ei ole selgitatud sellise loobumise tagajärgi, ning kui ta väidab hiljem, et talle ei olnud teada selle dokumendi sisu, millele ta tema kinnipidamise hetkel alla kirjutas.
- 37 Neljanda ja viimasena täpsustab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et riigisisesete õigusnormide kohaselt, nagu neid on tõlgendanud Varhoven kasatsionen sad (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus), laieneb esialgne loobumine õigusest kaitsjale, mida kinni peetud isik on kinnitanud, ka kõikidele muudele uurimistoimingutele, mis selle isiku suhtes enne talle kahtlustuse esitamist tehakse. Nii tegid uurimisasutused käesoleval juhul mitu uurimistoimingut CH osavõtul pärast tema kinnipidamist, kuid ilma kaitsja juuresolekuta. Selles kontekstis tuleb

kontrollida, kas see, et kahtlustatav loobub kinnipidamisel oma õigusest kaitsjale, vabastab need asutused kohustusest selgitada kahtlustatavale vahetult enne iga edasise tema osavõtul toimuva uurimistoimingu tegemist tema õigust kaitsjale ja sellest loobumise võimalikke tagajärgi.

38 Neil asjaoludel otsustas Sofiyski rayoneni sad (Sofia rajoonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas [direktiivi 2013/48] artikli 12 lõikega 2 koostoimes harta artikli 47 esimese lõiguga on kooskõlas, kui kohtult, kes sobiva tõkendi määramise või täitmise üle otsustamiseks kontrollib, kas on piisav alus oletada, et kahtlustatav osales talle süüks pandava kuriteo toimepanekus, on riigisiseste õigusnormide ja riigisisese kohtupraktika järgi võetud võimalus hinnata, kas tõendite kogumisel on ajal, mil politseiasutus esitas isikule kahtlustuse ja piiras tema vaba liikumise õigust, rikutud kõnealusest direktiivist kahtlustatavale tulenevat õigust kaitsjale?
2. Kas kaitseõiguste tagamise ja õiglase kohtuliku arutamise nõue [direktiivi 2013/48] artikli 12 lõike 2 tähenduses on täidetud, kui tõkendi sobivust kontrolliv kohus võtab oma sisemise veendumuse kujundamisel arvesse tõendeid, mille kogumisel on ajal, mil politseiasutus esitas isikule kahtlustuse ja piiras tema vaba liikumise õigust, rikutud kõnealusest direktiivist isikule tulenevat õigust kaitsjale?
3. Kas [direktiivi 2013/48] rikkudes kogutud tõendite arvesse võtmata jätmine kohtu poolt, kes hoolimata kõrgema kohtu vastupidistest juhustest kontrollib tõkendi sobivust, avaldab kahjulikku mõju õiglase kohtuliku arutamise nõuetele, mis on sätestatud [direktiivi 2013/48] artikli 12 lõikes 2 koostoimes harta artikli 47 esimese ja teise lõiguga, ning seab kahtluse alla kohtu erapooletuse?
4. Kas [direktiivi 2013/48] artikli 3 lõike 6 punktis b sätestatud võimalus teha erandjuhtudel kohtueelses etapis õigusest kaitsjale ajutine erand, kui uurimisasutuste viivitamatu tegutsemine on hädavajalik selleks, et vältida märkimisväärse kahju tekitamist kriminaalmenetlusele, on asjaomases [Euroopa L]iidu liikmesriigis vahetu õigusmõjuga, kui viidatud sätet ei ole selle liikmesriigi riigisisessesse õigusesse üle võetud?
5. Kas [direktiivi 2013/48] artikli 9 lõike 1 punktides a ja b koostoimes selle direktiivi põhjendusega 39 sätestatud tagatise on järgitud, kui kahtlustatav on õigusest kaitsjale küll kirjalikult loobunud, kuid ta on kirjaoskamatu ja teda ei ole loobumise võimalikest tagajärgedest teavitatud, ning hiljem väidab ta kohtus, et ajal, mil politseiasutus piiras tema vaba liikumise õigust, ei olnud selle dokumendi sisu, millele ta alla kirjutas, talle teada?
6. Kas tõsiasi, et kinnipidamisel on kahtlustatav loobunud [direktiiviga 2013/48] ette nähtud õigusest kaitsjale, vabastab ametiasutused kohustusest teavitada teda vahetult enne iga edasise tema osavõtul toimuva uurimistoimingu tegemist tema õigusest kaitsjale ja sellest loobumise võimalikest tagajärgedest?“

Eelotsuse kiirmenetluse kohaldamise taotlus

39 Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas taotluse lahendada käesolev eelotsusetaotlus Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 23a esimeses lõigus ja Euroopa Kohtu kodukorra artiklis 107 ette nähtud eelotsuse kiirmenetluses.

- 40 Eelotsusetaotluse esitanud kohus põhjendab oma taotlust sellega, et CH viibib alates 16. detsembrist 2022 vahi all.
- 41 Seoses sellega tuleb esimesena märkida, et käesolev eelotsusetaotlus puudutab direktiivi 2013/48 tõlgendamist, mis kuulub ELTL kolmanda osa V jaotisega reguleeritud valdkonda, mis puudutab vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala. Eelotsusetaotluse saab seega lahendada kiirmenetluses.
- 42 Mis puudutab teisena kiireloomulisuse tingimust, siis see tingimus on täidetud eelkõige juhul, kui põhikohtuasjas kõne all olevalt isikult on hetkel võetud vabadus ja tema vahi alla jätmine sõltub põhikohtuasja vaidluse lahendusest, kusjuures olgu täpsustatud, et selles osas tuleb asjaomase isiku olukorda hinnata selle kuupäeva seisuga, mil vaadatakse läbi eelotsusetaotluse kiirmenetluses lahendamise taotlus (8. detsembrist 2022. aasta kohtuotsus CJ (otsus lükata üleandmine edasi kriminaalmenetluse tõttu), C-492/22 PPU, EU:C:2022:964, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 43 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud faktiliste asjaolude kirjeldusest, et CH-lt on alates 19. detsembrist 2022 tõepoolest võetud vabadus ja järelikult oli ta selles olukorras selle kuupäeva seisuga, mil vaadatakse läbi taotlus lahendada eelotsusetaotlus kiirmenetluses.
- 44 Lisaks on eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimuste eesmärk eelkõige kindlaks teha, kas direktiivis 2013/48 ette nähtud nõudeid järgiti, kui CH loobus pärast kinnipidamist õigusest kaitsjale, mis olenevalt selle direktiivi tõlgendusest võib mõjutada nii CH-le määratud tõkendit kui ka tema kriminaalvastutust käsitlevat otsust ning seega tema vahi all pidamist.
- 45 Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohtu esimene koda 25. jaanuaril 2024 ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja pärast kohtujuristi ärakuulamist rahuldada eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotluse lahendada käesolev eelotsusetaotlus kiirmenetluses.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Neljasküsimus

- 46 Neljanda küsimusega, mida tuleb analüüsida esimesena, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 6 punkti b tuleb tõlgendada nii, et kui seda sätet ei ole riigisisesse õiguskorda üle võetud, võivad asjaomase liikmesriigi politseiasutused tugineda sellele sättele kahtlustatava või süüdistatava suhtes, et teha erand selles direktiivis ette nähtud õigusest kaitsjale.
- 47 Sellele küsimusele vastamiseks tuleb märkida, et direktiivi 2013/48 artikli 3 lõikes 1 on sätestatud aluspõhimõtte, mille kohaselt on kahtlustataval ja süüdistataval õigus kaitsjale nii pika aja jooksul ja sellisel viisil, mis võimaldab neil kasutada oma kaitseõigusi otstarbekalt ja tõhusalt (15. septembri 2022. aasta kohtuotsus DD (tunnistaja uuesti ülekuulamine), C-347/21, EU:C:2022:692, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 48 See on väljendatud direktiivi artikli 3 lõikes 2, mille kohaselt tuleb kahtlustatavale või süüdistatavale anda kaitsja kasutamise võimalus põhjendamatu viivitusega ning igal juhul alates varaseimast punktides a–d loetletud neljast konkreetsest sündmusest. Lisaks on direktiivi artikli 3 lõike 3 punktides a–c täpsustatud, milliseid elemente hõlmab õigus kaitsjale.
- 49 Ajutised erandid, mida liikmesriigid võivad ette näha õigusest kaitsjale, on ammendavalt loetletud direktiivi 2013/48 artikli 3 lõigetes 5 ja 6 (12. märtsi 2020. aasta kohtuotsus VW (õigus kaitsjale kohtusse mitteilumise korral), C-659/18, EU:C:2020:201, punkt 42).
- 50 Nii võivad liikmesriigid selle direktiivi artikli 3 lõike 6 punkti b kohaselt, millele eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab, teha ajutise erandi selle artikli lõikes 3 sätestatud õiguste kohaldamisest, kui see on juhtumi konkreetseid asjaolusid arvesse võttes põhjendatud, kui „uurimisasutuste viivitamatu tegutsemise on hädavajalik selleks, et vältida märkimisväärse kahju tekitamist kriminaalmenetlusele“.
- 51 Mis puudutab küsimust, kas juhul, kui direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 6 punkti b ei ole riigisisesse õiguskorda üle võetud, võivad asjaomase liikmesriigi politseiasutused tugineda sellele sättele kahtlustatava või süüdistatava suhtes, siis tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et kõigil juhtudel, kui direktiivi sätted on nende sisu silmas pidades tingimusteta ja piisavalt täpsed, võivad eraisikud neile liikmesriigi kohtus liikmesriigi vastu tugineda nii juhul, kui see liikmesriik on jätnud direktiivi riigisisesse õigusesse ettenähtud tähtaja jooksul üle võtmata, kui ka juhul, kui direktiiv ei ole nõuetekohaselt üle võetud (20. aprilli 2023. aasta kohtuotsus Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Comune di Ginosa), C-348/22, EU:C:2023:301, punkt 62 ja seal viidatud kohtupraktika). Seevastu ei saa direktiiv ise tekitada eraisikule kohustusi ja sellele ei saa järelikult tema vastu tugineda (3. mai 2005. aasta kohtuotsus Berlusconi jt, C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, EU:C:2005:270, punkt 73 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 52 Käesoleval juhul piisab, kui märkida, et direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 6 punkt b ei näe ette õigust, millele eraisik võiks liikmesriigi vastu tugineda, vaid võimaldab seevastu liikmesriikidel ette näha erandi õigusest kaitsjale erandjuhtudel. Järelikult ei saa ametiasutus käesoleva kohtuotsuse punktis 51 meenutatud kohtupraktika kohaselt selle sätte ülevõtmata jätmise korral sellele kahtlustatava või süüdistatava suhtes tugineda.
- 53 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb neljandale küsimusele vastata, et direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 6 punkti b tuleb tõlgendada nii, et kui seda sätet ei ole riigisisesse õiguskorda üle võetud, ei või asjaomase liikmesriigi politseiasutused tugineda sellele sättele kahtlustatava või süüdistatava suhtes, et teha erand selles direktiivis selgelt, täpselt ja tingimusteta ette nähtud õigusest kaitsjale.

Viies küsimus

- 54 Viienda küsimusega, mida tuleb analüüsida teisena, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2013/48 artikli 9 lõiget 1, arvestades selle direktiivi põhjendust 39, tuleb tõlgendada nii, et selle sättega kehtestatud nõudeid loobumiseks õigusest kaitsjale on järgitud juhul, kui sellest õigusest loobub kirjalikult selline kirjaoskamatu kahtlustatav, kellele ei ole selgitatud selle loobumise võimalikke tagajärgi ja kes väidab, et talle ei olnud teada selle dokumendi sisu, millele ta tema kinnipidamise hetkel alla kirjutas.
- 55 Direktiivi 2013/48 artikli 9 lõikes 1 on kriminaalmenetluses õigusest kaitsjale loobumiseks ette nähtud kaks tingimust.

- 56 Nii peab artikli 9 lõike 1 punkti a kohaselt kahtlustatav või süüdistatav olema saanud teavet õiguse kaitsjale sisu ja sellest õigusest loobumise võimalike tagajärgede kohta, kusjuures tuleb täpsustada, et see teave, mida võib anda suuliselt või kirjalikult, peab olema selge ja piisav ning esitatud lihtsas ja arusaadavas sõnastuses. Lisaks peab loobumine artikli 9 lõike 1 punkti b kohaselt olema sõnastatud vabatahtlikult ja ühemõtteliselt.
- 57 Direktiivi 2013/48 põhjenduses 39 on sellega seoses täpsustatud, et kõnealuse teabe andmisel tuleb arvesse võtta kahtlustatava või süüdistatavaga seotud konkreetseid tegureid, sealhulgas vanust ning vaimset ja füüsilist seisundit. Seega, nõudes nende konkreetsete tingimuste arvessevõtmist, on direktiivi eesmärk tagada, et otsus loobuda õigusest kaitsjale tehtaks kõiki asjaolusid teades.
- 58 Selles kontekstis on direktiivi 2013/48 artiklis 13 ette nähtud, et selle direktiivi kohaldamisel tuleb arvesse võtta haavatavate kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute erivajadusi, kusjuures direktiivi põhjenduses 51 on sellega seoses nimetatud „kahtlustatava[t] või süüdistatava[t] isiku[t], kes on potentsiaalselt ebasoodsas olukorras“ ja „võimalikku haavatavust, mis mõjutab nende võimet kasutada õigust kaitsjale“.
- 59 Käesoleval juhul märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus esiteks, et põhikohtuasjas käsitletavas kriminaalmenetluses süüdistatav on kirjaoskamatu.
- 60 Nagu Euroopa Komisjon oma kirjalikes seisukohtades märkis, tuleb sellist kahtlustatavat või süüdistatavat nagu põhikohtuasjas süüdistatav tema kirjaoskamatuse tõttu pidada haavatavaks isikuks direktiivi 2013/48 artikli 13 tähenduses.
- 61 Samas ei võimalda ei selle direktiivi artikli 9 lõige 1 ega artikkel 13 järeldada, et asjaolu, et kahtlustatav või süüdistatav on kirjaoskamatu, välistab iseenesest selle isiku võime õiguspäraselt kinnitada, et ta loobub õigusest kaitsjale. Samas tuleb seda asjaolu sellise loobumise käigus nõuetekohaselt arvesse võtta.
- 62 Teiseks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas tähtsust omab asjaolu, et ajal, mil süüdistatav loobus oma õigusest kaitsjale, ei teavitatud teda sellise loobumise võimalikest tagajärgedest.
- 63 Sellega seoses piisab, kui märkida, et nagu on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktis 56, nõuab direktiivi 2013/48 artikli 9 lõike 1 punkt a sõnaselgelt, et kahtlustatav või süüdistatav oleks saanud teavet õigusest kaitsjale loobumise võimalike tagajärgede kohta.
- 64 Seega, kui peaks selguma, et selline süüdistatav, nagu on põhikohtuasjas süüdistatav isik, ei saanud ajal, mil ta kinnitas, et ta loobub õigusest kaitsjale, selget ja piisavat teavet lihtsas ja arusaadavas sõnastuses – võttes arvesse, et ta on haavatav isik – selle õiguse sisu ja sellest loobumise võimalike tagajärgede kohta, mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus, ei saa seda loobumist pidada direktiivi 2013/48 artikli 9 lõikes 1 sätestatud nõuetele vastavaks.
- 65 Kolmandaks rõhutab eelotsusetaotluse esitanud kohus asjaolu, et käesoleval juhul kinnitab põhikohtuasjas käsitletavas kriminaalmenetluses süüdistatav, et talle ei olnud teada selle dokumendi sisu, millele ta tema kinnipidamise hetkel alla kirjutas.

- 66 Kuna see aspekt on seotud loobumisega, tuleb märkida, et direktiivi 2013/48 artikli 9 lõige 2, arvestades selle direktiivi põhjendust 40, näeb ette, et loobumisavaldus, mille võib teha kirjalikult või suuliselt, ning asjaolud, milles see on tehtud, dokumenteeritakse vastavalt asjaomase liikmesriigi õiguses sätestatud dokumenteerimiskorrale.
- 67 Kuigi artikli 9 lõige 2 viitab liikmesriigi menetlusõigusele seoses sellega, kuidas dokumenteerida õigusest kaitsjale loobumist, peavad selles sättes nimetatud dokumendid siiski tingimata võimaldama kontrollida, kas artikli 9 lõikes 1 sätestatud nõuded on täidetud.
- 68 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et vastavalt riigisisesele õigusele kehtib loobumisavaldusele nõue, et kui kinni peetud isikud on kirjaoskamatud või ei suuda ise seda avaldust täita, peab avalduse täitma esindaja, kusjuures tahteavaldused peavad olema esitatud tunnistaja juuresolekul, kes kinnitab nende autentsust oma allkirjaga. Käesoleval juhul ei ole lisatud aga ei politseiametniku ega tunnistaja allkirja.
- 69 Kui sellega seoses leiab kinnitust – mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus –, et põhikohtuasjas käsitletavas kriminaalmenetluses dokumenteeriti süüdistatava loobumine õigusest kaitsjale riigisisest menetlusõigust rikkudes, siis ei saa ainuüksi asjaolu, et süüdistatav kirjutas alla dokumendile, mis kinnitab tema väidetavat loobumist õigusest kaitsjale, tõendada, et ta loobus sellest õigusest täielikus kooskõlas direktiivi 2013/48 artikli 9 lõikes 1 ette nähtud nõuetega.
- 70 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb viiendale küsimusele vastata, et direktiivi 2013/48 artikli 9 lõikeid 1 ja 2 tuleb tõlgendada nii, et kirjaoskamatu kahtlustatava avaldust õigusest kaitsjale loobumise kohta ei saa pidada selle artikli 9 lõikes 1 sätestatud nõuetele vastavaks, kui asjaomast isikut ei teavitatud sellise loobumise võimalikest tagajärgedest viisil, mis võtab nõuetekohaselt arvesse tema konkreetset olukorda, ja kui loobumist ei ole riigisisese menetlusõiguse kohaselt dokumenteeritud viisil, mis võimaldaks kontrollida nende nõuete järgimist.

Kuues küsimus

- 71 Kuuenda küsimusega, mida tuleb analüüsida kolmandana, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2013/48 artikli 9 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et pärast seda, kui kahtlustatav on loobunud õigusest kaitsjale, on politseiasutused kohustatud seda kahtlustatavat vahetult enne iga edasise tema osavõtul toimuva uurimistoimingu tegemist teavitama tema õigusest kaitsjale ja sellest loobumise võimalikest tagajärgedest.
- 72 Kõigepealt tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleb liidu õiguse sätte tõlgendamisel arvestada mitte üksnes selle sõnastust, vaid ka konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osa säte on (vt selle kohta 2. detsembri 2021. aasta kohtuotsus Vodafone Kabel Deutschland, C-484/20, EU:C:2021:975, punkt 19 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 73 Esiteks on selle kohta direktiivi 2013/48 artikli 9 lõikes 3 sätestatud, et liikmesriigid tagavad, et kahtlustatav või süüdistatav isik võib loobumise tühistada igal ajal kriminaalmenetluse käigus ning teda teavitatakse sellest võimalusest.
- 74 Artikli 9 lõike 3 sõnastusest võib järeldada, et direktiivis 2013/48 sätestatud nõuetele vastav loobumine õigusest kaitsjale kehtib kuni selle tühistamiseni, ilma et seda oleks vaja iga hilisema uurimistoimingu puhul korrata.

- 75 Samas, kuigi direktiivi 2013/48 artikli 9 lõige 3 nõuab, et kahtlustatavat või süüdistatavat teavitatakse võimalusest tühistada loobumine igal ajal kriminaalmenetluse käigus, ei ole selles sättes siiski täpsustatud, kas see nõue on täidetud, kui asjaomast isikut on sellest võimalusest teavitatud ainult üks kord, või tuleb see teave vastupidi anda menetluse igas hilisemas etapis või isegi enne mis tahes järgnevat uurimistoimingut.
- 76 Teiseks, mis puudutab konteksti, siis tuleb arvesse võtta direktiivi 2013/48 artiklit 13, mis nõuab – nagu on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktis 58 –, et selle direktiivi kohaldamisel võetaks arvesse haavatavate kahtlustatavate ja haavatavate süüdistatavate isikute erivajadusi. Nagu komisjon oma kirjalikes seisukohtades märgib, piirab kriminaalmenetluse normide ning eelkõige tõendite kogumise ja kasutamise korra keerukus kahtlustatava või süüdistatava võimet neist täielikult aru saada ja/või reageerida õigel ajal ja asjakohaselt.
- 77 Kolmandaks tuleb arvesse võtta direktiivi 2013/48 eesmärki, milleks on ka edendada õigust saada nõu ja kaitset ning olla esindatud, mis on ette nähtud harta artikli 47 teises lõigus, ja kaitseõigusi, mille tagab harta artikli 48 lõige 2 (12. märtsi 2020. aasta kohtuotsus VW (õigus kaitsjale kohtusse mitteilmumise korral), C-659/18, EU:C:2020:201, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 78 Neid asjaolusid arvestades tähendab direktiivi 2013/48 artikli 9 lõikes 3 ette nähtud teavitamisnõue seda, et kui politseiasutuse või muu õiguskaitse- või kohtuasutuse poolt ärakuulatatav isik on haavatavas olukorras, peavad need asutused igal juhul tuletama sellele isikule meelde võimalust tühistada oma avaldus õigusest kaitsjale loobuda enne, kui tehakse mis tahes uurimistoiming, mille käigus võib kaitsja puudumine uurimistoimingu intensiivsuse ja olulisuse tõttu – nagu ülekuulamine, äratundmiseks esitamine, vastastamine ja uurimiseksperimendid, millele on vastavalt viidatud selle direktiivi artikli 3 lõike 3 punktides b ja c – eriti kahjustada asjaomase isiku huve ja õigusi.
- 79 Seda tõlgendust kinnitab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1), põhjendus 20, milles on täpsustatud, et „[k]ui konkreetse õiguse kohta on teavet antud, ei peaks pädevad asutused olema kohustatud seda kordama, kui seda ei nõua konkreetse kohtuasja asjaolud [...]“.
- 80 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb kuuendale küsimusele vastata, et direktiivi 2013/48 artikli 9 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et kui haavatav isik loobub õigusest kaitsjale selle direktiivi artikli 13 tähenduses, tuleb seda isikut teavitada võimalusest see loobumine tühistada enne, kui tehakse mis tahes hilisem uurimistoiming, mille käigus – võttes arvesse uurimistoimingu intensiivsust ja olulisust – võib kaitsja puudumine eriti kahjustada selle isiku huve ja õigusi.

Esimene kuni kolmas küsimus

- 81 Oma esimese kuni kolmanda küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2013/48 artikli 12 lõiget 2 koostoimes harta artikli 47 esimese ja teise lõiguga tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisiseseid õigusnormid ja kohtupraktika, mille kohaselt puudub kohtul, kes uurib süüdistatava võimalikku osalemist kuriteos, et teha kindlaks, kas süüdistatava suhtes kohaldatav tõkend on sobiv, sel hetkel, kui peab tegema otsuse selle isiku vahi alla jätmise kohta, võimalus hinnata, kas tõendid on saadud selle direktiivi nõudeid rikkudes, ning vajaduse korral jätta need tõendid arvesse võtmata.

Vastuvõetavus

- 82 Nende küsimuste vastuvõetavuse kohta tuleb märkida, et üksnes põhikohtuasja menetlev liikmesriigi kohus on kohtuasja eripära arvesse võttes pädev hindama nii eelotsusetaotluse vajalikkust kui ka nende küsimuste asjakohasust, mis ta Euroopa Kohtule esitab ja mille asjasse puutuvust eeldatakse. Seega, kui küsimus on esitatud liidu õigusnormi tõlgendamise või kehtivuse kohta, on Euroopa Kohus põhimõtteliselt kohustatud vastama, välja arvatud juhul, kui on ilmne, et taotletud tõlgendus ei ole mingil viisil seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada faktilised või õiguslikud asjaolud, mis on vajalikud küsimusele tarviliku vastuse andmiseks (22. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Unedic, C-125/23, EU:C:2024:163, punkt 35 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 83 Käesoleval juhul on eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli kriminaalmenetlus CH suhtes, kes viibib praegu vahi all. Vaidlust ei ole selles, et see kohus on pädev tegema otsust CH suhtes kohaldatud tõkendi kohta ja et ta leiab, et tema ülesanne on seda tõkendit analüüsida nii eelistungil kui ka selle kriminaalmenetluse praeguses staadiumis.
- 84 Neil asjaoludel on direktiivi 2013/48 esimese kuni kolmanda küsimusega taotletud tõlgendus seotud põhikohtuasjaga ja seda ei saa pidada hüpoteetiliseks.
- 85 Järelikult on esimene kuni kolmas küsimus vastuvõetavad.

Sisulised küsimused

- 86 Liidu kehtiva õiguse kohaselt võib üldjuhul üksnes riigisiseses õiguses kindlaks määrata reeglid, mis puudutavad kriminaalmenetluses sellise teabe ja selliste tõendite lubatavust ja hindamist, mis on hangitud liidu õigusega vastuolus oleval moel (30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus M. N. (EncroChat), C-670/22, EU:C:2024:372, punkt 128 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 87 Pealegi, kui mingis valdkonnas puuduvad liidu õigusnormid, tuleb menetlusnormid, mis reguleerivad nende kaebuste läbivaatamist, millega peaks tagatama isikutele liidu õigusest tulenevate õiguste kaitse, menetlusautonoomia põhimõtte kohaselt sätestada iga liikmesriigi sisemises õiguskorras, kuid seda siiski tingimusel, et need ei oleks vähem soodsad kui normid, mis reguleerivad riigisisese õiguse kohaldamisalasse kuuluvaid sarnaseid olukordi (võrdväarsuse põhimõtte), ning et need ei muudaks liidu õigusega antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks (tõhususe põhimõtte) (30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus M. N. (EncroChat), C-670/22, EU:C:2024:372, punkt 129 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 88 Samas, mis puudutab tõhususe põhimõttest tulenevaid nõudeid, siis on Euroopa Kohus juba otsustanud, et vajadust jätta välja teave ja tõendid, mis on saadud liidu õiguse nõudeid eirates, tuleb hinnata eelkõige lähtuvalt ohust, mille toob sellise teabe ja tõendite lubatavus kaasa võistlevuse põhimõtte ja seega õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele järgimise jaoks (2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks), C-746/18, EU:C:2021:152, punkt 44).
- 89 Lisaks kohustab direktiivi 2013/48 artikli 12 lõige 2, arvestades direktiivi põhjendust 50, liikmesriike sõnaselgelt tagama – ilma et see piiraks tõendite lubatavust käsitlevate riigisiseste eeskirjade ja süsteemide kohaldamist –, et kriminaalmenetluse raames kahtlustatava või süüdistatava isiku antud selliste ütluste või tõendite hindamisel, mille saamisel on rikutud tema õigust kaitsjale, austatakse kaitseõigust ja menetluse õiglust.

- 90 Sellega seoses tuleb ühelt poolt märkida, et vastavalt direktiivi 2013/48 artikli 2 lõike 4 viimasele lõigule kohaldatakse seda direktiivi kriminaalmenetluse etapist olenemata alati täielikult juhul, kui kahtlustatavalt või süüdistatavalt on võetud vabadus. Selle direktiivi artikli 12 lõige 2 on seega kohaldatav ajal, mil kohus peab tegema otsuse süüdistatava tõkendi kohta.
- 91 Teiselt poolt, nagu on märgitud direktiivi 2013/48 põhjendustes 52 ja 53, tuleb direktiivi artikli 12 lõiget 2 tõlgendada lähtuvalt hartast, eelkõige arvestades õigust vabadusele ja turvalisusele, õigust saada nõu ja kaitset, õigust olla esindatud ja õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on tagatud vastavalt harta artikliga 6, artikli 47 teise lõiguga ja artikli 48 lõikega 2, ning arvestades ka vastavaid õigusi, mis on tagatud eelkõige Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 6 (vt analoogia alusel 1. augusti 2022. aasta kohtuotsus TL (tõlke puudumine), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, punkt 40).
- 92 Sellest jäeldub esimesena, et direktiivi 2013/48 artikli 12 lõige 2 sisaldab nõuet, et kohus, kes analüüsib süüdistatavale kohaldatud tõkendi piisavuse küsimust, peab saama süüdistatava vahi all pidamise üle otsustamisel hinnata, kas tõendid on saadud selle direktiivi nõudeid rikkudes.
- 93 Käesoleval juhul märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tõkendit kohaldaval kohtul on põhimõtteliselt võimalus kontrollida direktiivist 2013/48 tulenevate õiguste järgimist, kuid riigisisese kohtupraktika kohaselt ei ole tal võimalust hinnata, kas tõendid on saadud selle direktiivi ettekirjutusi rikkudes.
- 94 Võttes aga arvesse käesoleva kohtuotsuse punktis 92 märgitud, on selline riigisisene kohtupraktika direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikega 2 vastuolus.
- 95 Teisena, mis puudutab järeltõendusi, mida asja menetlev kohus peab süüdistatava tõkendi analüüsimisel tegema asjaolust, et tõendid koguti direktiivi 2013/48 sätteid rikkudes, siis tuleb märkida, et ühelt poolt ei kohusta miski selles direktiivis kohut kõiki neid tõendeid automaatselt arvesse võtmata jätma.
- 96 Teiselt poolt tuleneb Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, mida tuleb – nagu on rõhutatud direktiivi 2013/48 põhjendustes 50 ja 53 – arvesse võtta juhul, kui tuvastatakse menetlusnormi rikkumine, et liikmesriigi kohtute ülesanne on hinnata, kas see puudus kõrvaldati järgnenud menetluse käigus (EIK 28. jaanuari 2020. aasta kohtuotsus Mehmet Zeki Çelebi vs. Türgi, CE:ECHR:2020:0128JUD002758207, punkt 51).
- 97 Seega juhul, kui tõendid on kogutud selle direktiivi sätteid rikkudes, tuleb kindlaks teha, kas sellele lüngale vaatamata saab kriminaalmenetlust tervikuna pidada õiglaseks ajal, mil asja menetlev kohus teeb otsuse, võttes arvesse mitut tegurit, sealhulgas seda, kas kaitsja puudumisel antud ütlused on süüstavate tõendite lahutamatu või oluline osa, ning samuti toimiku muude tõendite tõendusjõudu (vt analoogia alusel EIK 13. septembri 2016. aasta otsus Ibrahim jt vs. Ühendkuningriik, CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, punktid 273 ning 274).
- 98 Igal juhul tähendab direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikest 2 tulenev kohustus tagada nende tõendite hindamisel, mis on saadud õigust kaitsjale rikkudes, kaitseõigused ja õiglane menetlus, et tõend, mille kohta pool ei saa tõhusalt seisukohta esitada, tuleb kriminaalmenetluses arvesse võtmata jätta (vt analoogia alusel seoses Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades (ELT 2014, L 130, lk 1), artikli 14 lõikega 7 30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus M. N. (EncroChat), C-670/22, EU:C:2024:372, punkt 130).

- 99 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele kuni kolmandale küsimusele vastata, et direktiivi 2013/48 artikli 12 lõiget 2 koostoimes harta artikli 47 esimese ja teise lõiguga tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi kohtupraktika, mille kohaselt puudub kohtul, kes uurib süüdistatava võimalikku osalemist kuriteos, et teha kindlaks, kas süüdistatava suhtes kohaldatav tõkend on sobiv, sel hetkel, kui peab tegema otsuse selle isiku vahi alla jätmise kohta, võimalus hinnata, kas tõendid on saadud selle direktiivi nõudeid rikkudes, ning vajaduse korral jätta need tõendid arvesse võtmata.

Kohtukulud

- 100 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

- 1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega, artikli 3 lõike 6 punkti b**

tuleb tõlgendada nii, et

kui seda sätet ei ole riigisisesse õiguskorda üle võetud, ei või asjaomase liikmesriigi politseiasutused tugineda sellele sättele kahtlustatava või süüdistatava suhtes, et teha erand selles direktiivis selgelt, täpselt ja tingimusteta ette nähtud õigusest kaitsjale.

- 2. Direktiivi 2013/48 artikli 9 lõikeid 1 ja 2**

tuleb tõlgendada nii, et

kirjaoskamatu kahtlustatava avaldust õigusest kaitsjale loobumise kohta ei saa pidada selle artikli 9 lõikes 1 sätestatud nõuetele vastavaks, kui asjaomast isikut ei teavitatud sellise loobumise võimalikest tagajärgedest viisil, mis võtab nõuetekohaselt arvesse tema konkreetset olukorda, ja kui loobumist ei ole riigisisese menetlusõiguse kohaselt dokumenteeritud viisil, mis võimaldaks kontrollida nende nõuete järgimist.

- 3. Direktiivi 2013/48 artikli 9 lõiget 3**

tuleb tõlgendada nii, et

kui haavatav isik loobub õigusest kaitsjale selle direktiivi artikli 13 tähenduses, tuleb seda isikut teavitada võimalusest see loobumine tühistada enne, kui tehakse mis tahes hilisem uurimistoiming, mille käigus – võttes arvesse uurimistoimingu intensiivsust ja olulisust – võib kaitsja puudumine eriti kahjustada selle isiku huve ja õigusi.

- 4. Direktiivi 2013/48 artikli 12 lõiget 2 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 esimese ja teise lõiguga**

tuleb tõlgendada nii, et

sellega on vastuolus liikmesriigi kohtupraktika, mille kohaselt puudub kohtul, kes uurib süüdistatava võimalikku osalemist kuriteos, et teha kindlaks, kas süüdistatava suhtes kohaldatav tõkend on sobiv, sel hetkel, kui peab tegema otsuse selle isiku vahi alla jätmise kohta, võimalus hinnata, kas tõendid on saadud selle direktiivi nõudeid rikkudes, ning vajaduse korral jätta need tõendid arvesse võtmata.

Allkirjad